

РОЗДІЛ V

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

УДК: 342.922

DOI: <https://doi.org/10.32366/2709-9261-2021-2-2-168-174>

Мердова Ольга Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент
(Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Маріуполь)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0769-2364>

Шульга Марина Вікторівна,
викладач
(Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Маріуполь)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8314-8104>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Статтю присвячено дослідженню адміністративно-правового регулювання практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Авторами на підставі аналізу Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України виділено проблемні питання організації і проведення різновидів практичної підготовки. Зроблено висновок, що механізм

практичної підготовки зазначеної категорії осіб та його нормативне вираження потребує вдосконалення.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти; заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських; курсант; слухач; практична підготовка; ознайомча практика; навчальна практика; стажування.

Постановка проблеми. Практична підготовка здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі – ЗВО), є невід’ємною складовою освітнього процесу, яка дозволяє забезпечити набуття компетентностей та програмних результатів навчання, передбачених освітньо-професійними програмами. Організаційно-правові засади практичної підготовки здобувачів вищої освіти, безумовно, потребують належного нормативного врегулювання, оскільки під час реалізації заходів практичної підготовки адміністративно-правовий статус здобувачів вищої освіти змінюється, що пов’язано зі специфікою діяльності підрозділів поліції, на базі

яких організовується така підготовка. На сьогодні ці питання регламентуються Положенням про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України, затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) від 27.06.2013 року № 621 (далі – Положення) [1]. Цей нормативно-правовий акт має суттєве значення для встановлення адміністративно-правового статусу зазначеної категорії осіб, оскільки під час реалізації заходів, передбачених програмами практичної підготовки, публічно-владні повноваження курсантів та слухачів значно розширюються. Однак аналіз його положень свідчить про те, що вказаний нормативно-правовий акт не відповідає потребам сьогодення, містить положення, які суперечать іншим нормативно-правовим актам, застарілу термінологію, не враховує особливостей організації освітнього процесу на сучасному етапі розвитку відомчої освіти тощо. З огляду на це важливим є питання вдосконалення адміністративно-правових засад практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових працях немає досліджень адміністративно-правових засад практичної підготовки здобувачів вищої освіти ЗВО. Переважно зазначені питання вивчалися у площині педагогічної науки без розгляду організаційно-правового змісту. Усе це дає змогу наголосити на необхідності дослідження зазначеного питання в сучасній адміністративно-правовій науці.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз положень чинного законодавства щодо практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, виокремлення проблемних моментів її організації та формулювання пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правових засад цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що відповідно до положень чинного законодавства особи, які навчаються у ЗВО, є «здобувачами вищої освіти», до них зараховано курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів) та докторантів. Однак специфіка освітнього процесу ад'юнктів (аспірантів) та докторантів не передбачає проходження практичної підготовки. Саме тому організаційно-правові засади практичної підготовки, визначені в Положенні, стосуються лише курсантів та слухачів ЗВО [1]. Варто звернути увагу, що нормативно-правовий акт має суттєві недоліки, які буде розглянуто далі.

По-перше, Положення оперує термінами: «вищий навчальний заклад», що не відповідає Закону України «Про вищу освіту»; «органи внутрішніх справ», що суперечить нормам Закону України «Про Національну поліцію». До того ж практичні підрозділи, які зазначені як бази проходження практичної підготовки, не узгоджуються з організаційною структурою Національної поліції України.

По-друге, згідно з чинними нормами основними видами практичної підготовки є:

- ознайомча практика, яка відбувається на базі територіальних підрозділів поліції без конкретизації певної служби;
- навчальна практика, що передбачає набуття курсантами практичних навичок роботи в підрозділах міліції громадської безпеки (нині це підрозділи превентивної діяльності. – *О. М., М. Ш.*), курсантами третього курсу (крім курсантів,

строк навчання яких становить 3 роки) – у підрозділах кримінальної поліції та слідства;

– стажування, що відбувається на базі тих територіальних органів поліції, до яких планується призначення здобувачів вищої освіти після закінчення ЗВО.

На нашу думку, цей підхід не враховує так званої спеціалізації, за якою здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, оскільки на момент вступу до ЗВО їм надається висновок Головного управління Національної поліції України в конкретній області про направлення на навчання з метою підготовки кадрів для конкретного підрозділу поліції. Крім того, такий підхід не зовсім відповідає принципу «посилення практичної складової освітнього процесу», адже здобувачі вищої освіти набувають практичних навичок не за специфікою своєї майбутньої професійної діяльності. Тому доречно стверджувати про доцільність такої організації практичної підготовки:

– ознайомча практика після першого курсу навчання повинна проходити на базі територіальних підрозділів поліції без урахування спеціалізації підготовки здобувачів вищої освіти, оскільки її метою є ознайомлення з оперативно-службовою діяльністю Національної поліції України, її структурними підрозділами та службами, набуття зазначеною категорією осіб практичних навичок, що відповідають кваліфікаційним вимогам професії поліцейського;

– навчальна практика після другого та третього курсів (для здобувачів вищої освіти, термін навчання яких становить 4 роки) повинна проходити на базі територіальних підрозділів поліції відповідно до спеціалізації підготовки здобувачів вищої освіти, наприклад: здобувачі, які направлені на навчання для комплектування підрозділів досудового розслідування, проходять підготовку в територіальних підрозділах слідства та дізнання; здобувачі, які направлені на навчання для комплектування підрозділів превентивної діяльності, – у підрозділах дільничних офіцерів поліції, ювенальної превенції, підрозділів контролю за обігом зброї, патрульної поліції тощо.

Зазначимо, що проведене нами анкетування здобувачів вищої освіти Донецького державного університету внутрішніх справ за підсумками проходження практичної підготовки засвідчило, що як заходи покращення її організації і проведення здобувачами вищої освіти вказувалося дотримання спеціалізації.

По-третє, на сьогодні нормами чинного Положення передбачено можливість направлення для проходження практики слухачів і курсантів до підрозділів поліції (міліції) закордонних країн, з якими укладено угоди про співпрацю, однак механізм її організації не визначено.

По-четверте, у Положенні як додаткові види практичної підготовки курсантів визначено залучення їх до:

– участі в охороні громадського порядку;

– роботи оперативних (слідчо-оперативних) груп підрозділів внутрішніх справ;

– несення служби у складі добових нарядів із забезпечення діяльності вищого навчального закладу (нині – ЗВО) та його структурних підрозділів [1].

У наукових дослідженнях наголошено, що курсанти та слухачі ЗВО можуть брати участь у заходах з охорони громадського порядку, забезпеченню публічної безпеки, а також виконувати інші обов'язки, які покладаються на поліцію, наприклад під час уведення посиленого варіанта несення служби. Зокрема, В. В. Біліченко зазначає: «Поліцейські рядового складу, які ще здобувають освіту, не

можуть виконувати складні завдання, які виконують діючі співробітники. Але курсанти можуть бути направлені в службові відрядження для забезпечення охорони громадського порядку за відповідними наказами керівного складу Національної поліції України або на прохання територіальних підрозділів Національної поліції до ректора університету» [2, с. 127]. Прикладом такої ситуації є залучення курсантів та слухачів ЗВО до заходів із забезпечення публічної безпеки й порядку, спрямованих на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2020 № 339-р «Про заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку, спрямовані на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» та наказу МВС України від 24.03.2020 № 283 «Про залучення особового складу закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, до заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку».

Ураховуючи наявний досвід, можемо констатувати, що в нормах чинного Положення, на жаль, не конкретизовано механізм організації додаткової практики.

Під час залучення курсантів та слухачів до заходів із забезпечення публічної безпеки й порядку вони набувають більш широких прав та обов'язків, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», серед яких: право на здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; уживання заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; право на їх припинення; право на вживання заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; право на вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях, зокрема право на застосування поліцейських заходів у визначеному законом порядку [3] тощо.

До обов'язків курсантів та слухачів ЗВО за наведених вище умов, на нашу думку, можна віднести такі:

- обов'язок щодо негайного вживання всіх можливих заходів з метою припинення будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, доповіді про такі факти безпосередньому керівництву, а також повідомлення про це органу досудового розслідування, уповноваженого на розслідування відповідних кримінальних правопорушень, учинених поліцейськими (ч. 4 ст. 7);
- обов'язок щодо повідомлення особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також доведення до її відома нормативно-правових актів, на підставі яких застосовують такі заходи (ч. 2 ст. 32);
- обов'язки, пов'язані з реалізацією окремих видів поліцейських заходів (ч. 2, 3 ст. 35; ч. 4, 5 ст. 37; ч. 2, 5, 6 ст. 41; ч. 7 ст. 42; ч. 1, 4 ст. 43; ч. 2 ст. 44, ч. 6 ст. 45) [3].

Зважаючи на відсутність конкретизації прав та обов'язків курсантів і слухачів ЗВО, залучених до заходів із забезпечення публічної безпеки й порядку, їхнього статусу, нормативно визначеного порядку та підстав їх залучення, уважаємо

доцільним конкретизувати ці питання в спеціалізованому відомчому нормативно-правовому акті.

Усвідомлюючи наявність наведених вище проблемних моментів адміністративно-правових засад практичної підготовки здобувачів вищої освіти ЗВО, Департаментом персоналу МВС України було ініційовано розробку проєкту наказу МВС України «Про затвердження Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку фахівців для МВС України та Національної поліції України» (далі – Проєкт) [4].

Аналіз положень Проєкту свідчить про безумовну прогресивність його норм. Зокрема, у ньому пропонується нормативне закріплення двох нових різновидів практичної підготовки ЗВО: педагогічна практика та переддипломна практика, які раніше не мали належного нормативно-правового врегулювання; до того ж наявна пряма вказівка щодо проходження навчальної практики з обов'язковим дотриманням спеціалізації, розширення різновидів додаткових видів практичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Запропонований Проєкт, порівняно з чинним Положенням, містить норми, що визначають механізм забезпечення практичної підготовки здобувачів вищої освіти, які навчаються на заочній формі навчання. Крім того, передбачено, що у разі якщо здобувач вищої освіти заочної форми навчання має практичний досвід роботи за спеціальністю не менше одного року, то він звільняється від проходження практики, в інших випадках такі особи проходять практичну підготовку за місцем роботи відповідно до спеціальності.

Незважаючи на позитивні аспекти, цей Проєкт не позбавлений певних недоліків. Так, схвально оцінюючи положення щодо практичної підготовки здобувачів вищої освіти заочної форми навчання, уважаємо за доцільне передбачити процедуру щодо перезарахування наявного досвіду практичної роботи на підставі підтверджувальних документів, наприклад рішенням вчених рад таких закладів, адже практична підготовка є одним з освітніх компонентів освітньо-професійних програм, звільнення від опанування якої неможливе. Крім того, навряд чи можна забезпечити реальне виконання запропонованої в Проєкті норми щодо проходження практичної підготовки зазначеної категорії осіб за місцем роботи відповідно до спеціалізації, оскільки займана особою посада не завжди може відповідати таким вимогам.

На нашу думку, потребує конкретизації мета практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Наприклад, у Проєкті вказано, що така мета полягає в закріпленні та поглибленні теоретичних знань, отриманих на певному етапі навчання згідно зі спеціальністю (спеціалізацією), залежно від ступеня вищої освіти, набуття та вдосконалення професійних навичок і вмінь, необхідних для успішного виконання обов'язків за відповідною професією [4]. Майже аналогічну мету практичної підготовки визначено і в чинному Положенні. Як бачимо, у це формулювання закладено тільки так звану освітню складову мети, проте не враховано виховну її частину, оскільки, крім формування загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, на наш погляд, мета практичної підготовки повинна передбачати виховання у здобувачів вищої освіти високих моральних якостей правоохоронця, відчуття відповідальності за виконання покладених обов'язків та належного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

У зв'язку з функціонуванням моделі підготовки фахівців для Національної поліції України за схемою «2 роки курсант – 1 рік слухач» потребує більшої конкретизації механізм проходження стажування здобувачів вищої освіти, які за нею навчаються. Це пояснюється тим, що після 2 року навчання здобувачі вищої освіти переводяться на заочну форму навчання, набуваючи статусу слухача, та направляються для подальшого проходження служби в підрозділи патрульної поліції. У свою чергу, програму стажування вони повинні пройти на посадах, на які вони призначаються після закінчення ЗВО згідно з висновком Головного управління Національної поліції України в області про направлення їх на навчання, і відповідно набути компетентностей, визначених освітніми програмами, а це посади саме в підрозділах кримінальної поліції та превентивної діяльності. З огляду на це повинен бути запроваджений чіткий механізм перепризначення здобувачів вищої освіти на посади в названі підрозділи.

Тому пропонуємо такий механізм. Здобувачі вищої освіти, які навчаються за схемою «2 роки курсант – 1 рік слухач», згідно з графіками організації навчального процесу й на підставі витягів із наказів про організацію і проходження практичної підготовки на період проходження стажування перепризначаються на посади в підрозділи Національної поліції України відповідно до спеціальності (спеціалізації). ЗВО не пізніше ніж за два місяці до початку стажування інформують керівництво територіальних підрозділів за місцем роботи здобувачів вищої освіти, які навчаються за схемою «2 роки курсант – 1 рік слухач», про їх перепризначення для проходження стажування відповідно до спеціальності (спеціалізації) в установлені строки. До того ж ЗВО інформують базові органи, до яких будуть направлені здобувачі вищої освіти для подальшого проходження служби й одночасного проходження стажування. Здобувачі вищої освіти, які навчаються за схемою «2 роки курсант – 1 рік слухач» і працюють на посадах відповідно до спеціальності (спеціалізації), проходять стажування за місцем роботи.

Висновки. Отже, питання нормативно-правового регулювання практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, якомога швидше повинні бути вирішені шляхом прийняття нового нормативно-правового акта, що закріпив би організаційно-правові засади цієї діяльності. Додатково уточнено в зазначеному нормативно-правовому акті, на нашу думку, повинно бути питання порядку та підстав залучення до заходів із забезпечення публічної безпеки й порядку, чітко визначено їх статус, урахувавши відсутність конкретизації прав та обов'язків зазначеної категорії осіб курсантів і слухачів ЗВО, які проходять практичну підготовку.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України: наказ МВС України від 27.06.2013 року № 621. *Офіційний вісник України*. 2013. № 61. Ст. 2203.
2. Біліченко В. В. Робота поліцейських та курсантів в умовах режиму надзвичайного стану. *Young Scientist*. 2019. № 10 (74). С. 125–128.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
4. Лист Департаменту персоналу МВС України «Про опрацювання проекту наказу МВС» № 26049/22-2020 від 06.08.2020.

References

1. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro praktychnu pidhotovku slukhachiv ta kursantiv vyshchykh navchalnykh zakladiv MVS Ukrainy [On approval of the Regulations on practical training of students and cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]: nakaz MVS Ukrainy vid 27.06.2013 roku № 621. Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 2013. № 61. St. 2203 [in Ukrainian].
2. Bilichenko, V. V. (2019). Robota politseyskykh ta kursantiv v umovakh rezhymu nadzvychainoho stanu [The work of police and cadets in a state of emergency]. Young Scientist. № 10 (74). S. 125–128 [in Ukrainian].
3. Pro Natsionalnu politsiu: Zakon Ukrainy vid 02 lypnia 2015 roku № 580-VIII [About the National Police: Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2015. № 40–41. St. 379 [in Ukrainian].
4. Lyst Departamentu personalu MVS Ukrainy «Pro opratsiuvannia proiektu nakazu MVS» [Letter of the Personnel Department of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine «On elaboration of the draft order of the Ministry of Internal Affairs»] № 26049/22-2020 vid 06.08.2020 [in Ukrainian].

Merdova Olha,

PhD in Law, Associate Professor
(Donetsk State University of Internal Affairs, Mariupol)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0769-2364>

Shulga Maryna,

Lecturer
(Donetsk State University of Internal Affairs, Mariupol)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8314-8104>

ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF PRACTICAL TRAINING OF APPLICANTS OF HIGHER EDUCATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WITH SPECIFIC TRAINING CONDITIONS REALIZING POLICE TRAINING

The article is devoted to the analysis of administrative and legal regulation of practical training of applicants for higher education in higher education institutions with specific training conditions that train police officers. Today, practical training is an integral part of the educational process, which allows to ensure the acquisition of competencies and program learning outcomes provided by educational and professional programs. Based on the analysis of the Regulations on practical training of students and cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the authors have identified problematic issues of organization and conduct of various types of practical training. It is concluded that the existing mechanism of practical training of this category of persons and its normative expression needs to be improved, as it does not meet the needs of today, contains provisions that contradict other regulations, outdated terminology, does not take into account the organization of the educational process at the present stage of development. departmental education, etc. In addition, the draft Regulation on the practical training of applicants for higher education in higher education institutions with specific training conditions for the training of specialists for the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the National Police of Ukraine is being studied and is currently being discussed. The authors conclude that its provisions are unconditionally progressive, but make specific proposals to improve the proposed organizational and legal framework. In particular, it is proposed to specify the purpose of practical training, the mechanism of its organization for applicants for higher education by correspondence, persons studying under the program "2 years cadet - 1 year student", the order and grounds for involvement in public safety and order, clear determined their status, given the lack of specification of the rights and responsibilities of this category of persons in such activities.

Key words: applicants for higher education; higher education institutions with specific training conditions that train police officers; cadets; listener; practical training; introductory practice; educational practice; internship.

Надіслано до редколегії 20.08.2021
Рекомендовано до публікації 23.08.2021